

Yttrande över betänkandet Gestaltad livsmiljö

Länsstyrelsen i Gotlands län har beretts möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88).

Sammanfattning

- Det är angeläget att politiken för arkitektur, form och design ses över och Länsstyrelsen är generellt positiv till betänkandet och dess förslag.
- Fokus har legat på arkitektur. En bredare ansats hade kunnat göras för att belysa form och design i större utsträckning.
- Globalisering och demografisk utveckling kan läggas till som ytterligare framtidsutmaningar i analysen.
- Länsstyrelsen föreslår att mål kopplat till kulturmiljö finns med i de nya målen för gestaltad livsmiljö.
- Länsstyrelsen stödjer betänkandets förslag om de offentliga aktörernas roll och vill lyfta fram vikten av fungerande samverkan mellan den nationella och regionala nivån, samt att resurser kommer den regionala nivån till del.
- Länsstyrelsen har som regional myndighet en central roll i genomförandet av politiken för gestaltad livsmiljö.
- Länsstyrelsen vill lyfta fram vikten av tillgång till hantverksutbildningar och att regionalt kunna samla resurser och kompetens inom arkitektur, form och design.
- Jämställdhetsperspektivet kan generellt stärkas i betänkandet bl.a. när det gäller analys av nuvarande politik och framtidsutmaningar.
- Hur genomförande och uppföljning av perspektivet gestaltad livsmiljö ska göras bör förtydligas.

Inledanden synpunkter

Nuvarande politik för arkitektur, form och design, som framgår av handlingsplanen Framtidsformer, beslutades i slutet av 1990-talet. Det är därför angeläget att politiken ses över. Länsstyrelsen är generellt positiv till den utredning som har genomförts och de förslag som utredningen har lämnat. Gestaltad livsmiljö innehåller många perspektiv som faller inom Länsstyrelsens verksamhetsområde bl.a. kulturmiljö, regional tillväxt, folkhälsa, jämställdhet, integration och miljö.

Länsstyrelsen kan dock konstatera att fokus har legat på arkitektur. En bredare ansats skulle kunna ha gjorts för att i större utsträckning belysa form och design t.ex. hur näringslivet i högre utsträckning kan använda design för att utveckla sina produkter och tjänster.

Gotland har ett starkt varumärke när det gäller arkitektur, form och design. Den närvarande och levande kulturmiljön bidrar till att skapa en kreativ miljö. Många formgivare är verksamma på ön. Det finns potential för dessa områden att ytterligare bidra till den framtida utvecklingen på Gotland. Det är därför betydelsefullt att det bl.a. finns resurser och stöd från den offentliga sektorn som kan komma arkitektur, form och design till del regionalt.

Perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området

De fyra framtidsutmaningar som utredningen har identifierat är klimat och resurser, teknisk utveckling, urbanisering och boende. Länsstyrelsen vill också lyfta fram globalisering och den demografiska utvecklingen. Dessa områden har regeringen identifierat som viktiga samhällsutmaningar i den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft. Internationalisering lyfts också fram i de kulturpolitiska målen. Sverige och svenska företag konkurrerar på en global marknad. Den allt mer åldrande befolkningen i landet ställer stora krav på samhällets framtida utformning och funktion. Vidare har migration och integration under senare tid blivit en stor framtidsutmaning för Sverige.

Kulturmiljön och vikten av att vårda kulturhistoriska värden har tagits i beaktande i analysen och det framkommer att det byggda kulturarvet är viktigt. Inte endast för att bevaras och förvaltas utan också för att utvecklas och bidra till nyskapande. Detta är bra och följer helt i linje med gällande kulturpolitiska mål. Utredningens fokus har dock legat på estetik och funktion. Här skulle det vara önskvärt att lyfta fram kulturmiljön som en betydande kunskapskälla för det historiska perspektivet, vilket är nödvändigt när man utvecklar, tänker framåt och skapar nytt. Länsstyrelsen vill också lyfta fram kulturmiljö som en del i en politik för social sammanhållning, med kulturmiljö som en gemensam källa till kunskap, upplevelse och delaktighet.

Länsstyrelsen delar utredningens syn på bostadsfrågan som en av Sveriges stora utmaningar. En ökande befolkning kombinerat med en kraftig urbanisering ställer krav på snabb utbyggnad av bostäder framför allt i storstadsregionerna, men det gäller även Gotland och Visby där det i dag råder brist på olika typer av bostäder. Vid en omfattande nybyggnation av bostäder och bostadsområden är det viktigt att kvantitet inte gå ut över kvalitet och framtidsanpassning. Innovativt tänkande kring arkitektur och design spelar en avgörande roll för att lyckas förena fler bostäder med kvalitet t.ex. i form av energieffektivt byggande och med hänsyn till effekter av klimatförändringar. Det behövs också en mångfald av bostadstyper för

olika plånböcker och för olika faser i livet. Vidare är det nödvändigt med en blandning av bostadstyper i nya bostadsområden för att främja inkludering och undvika segregation.

Det är positivt att utredningen belyser utmaningen med att förtäta städerna samtidigt som grönytor och grön infrastruktur bevaras, vilket lyfter fram värdet av ekosystemtjänster, biologisk mångfald, klimatanpassning, sociala värden, folkhälsa och integration. Länsstyrelsen kan konstatera att god hänsyn har tagits till arbetet med de nationella miljömålen och det är bra att utmaningar kring våra konsumtionsmönster lyfts fram.

Den analys som gjorts av nuvarande politik och framtidsutmaningarna är bristfällig ur ett jämställdhetsperspektiv dvs. vilka effekter politiken har fått för män och kvinnor, pojkar och flickor. Den demografiska utvecklingen och dess effekter bör analyseras utifrån ett könsperspektiv.

Nya mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

De mål som beslutades inom ramen för Framtidsformer har varit betydelsefulla för att hålla samman och främja utvecklingen inom arkitektur, form och design. Utredningen konstaterar att nuvarande mål behöver moderniseras med hänsyn till bl.a. kunskapsområdets utvidgning, samhällsutvecklingen och för att möta de framtida utmaningarna. Länsstyrelsen anser att de nya målen ska främja ett brett angreppssätt och samspeja med andra mål t.ex. miljö- och kulturmiljömål.

I nuvarande politik finns följande målformulering; *Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas tillvara och förstärkas*. I betänkandets förslag till nya mål för gestaltad livsmiljö saknas en koppling till det kulturhistoriska perspektivet och hur vi förhåller oss till detta. Det är en brist eftersom det försvårar samspelet med de kulturpolitiska målen. Länsstyrelsen föreslår därför att detta perspektiv ingår i de föreslagna målen för gestaltad livsmiljö.

Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

Länsstyrelsen stödjer betänkandets förslag om de offentliga aktörernas roll och samverkan dem emellan för att stötta politiken för arkitektur, form och design. Dock bör gränsdragningen mellan Boverkets och den föreslagna nya myndighetens ansvar och uppgifter förtydligas. Det är viktigt att samverkan fungerar mellan den nationella och regionala nivån, liksom att de satsningar som görs kommer den regionala och lokala nivån till del. Kunskapsuppbyggnad inom den offentliga sektorn kring gestaltad livsmiljö är också viktigt, särskilt när det gäller offentlig upphandling.

Det är positivt att utredningen förslår att Boverket, Myndigheten för Gestaltad livsmiljö, Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet gemensamt ska ta fram vägledning och i övrigt ge stöd till utvecklingen av kommunala program för arkitektur, form och design. Att skapa dessa typer av gestaltungs- och arkitekturprogram är svårt för mindre kommuner att prioritera. Det finns en problematik i att kommuner med lågt bebyggelsestryck har svårt att styra gestaltningen och lokaliseringen när det uppstår intresse för exploatering. Länsstyrelsen kan spela en viktig roll genom vårt uppdrag att se till att nationella mål får genomslag regionalt. Den rollen, som en länk mellan den nationella och regionala nivån, bör redogöras för närmare i betänkandet.

Länsstyrelsens verksamhet, rörande gestaltad livsmiljö, omfattar inte endast planprocessen utan även t.ex. regional tillväxt, där vi har en viktig roll i att samverka med och samordna olika aktörer. På Gotland har vi bjudit in till diskussioner om hur arkitektur och design kan bidra till öns utveckling. Under våren samlar Länsstyrelsen olika aktörer för att ta fram förslag kring hur den småskaliga stenindustrin, genom design och marknadsföring, kan profilera sig.

Länsstyrelsen vill också framhålla vikten av att de satsningar som görs även kommer landsbygden till del och inte bara koncentreras till staden, så att en god balans uppstår mellan stad och land. Det behövs ett vidare perspektiv och resonemang om hur gestaltad livsmiljö kan utveckla landsbygden och hur stöd kan utformas regionalt och lokalt. Vidare att staten, genom befintliga myndigheter och kunskapsuppbyggnad, kan stötta kommuner och regioner i arbetet med jämställd och jämlik samhällsplanering.

Kunskap, kompetens och samverkan

Kunskap, kompetens och samverkan är grundläggande för att arkitektur, form och design ska få genomslag i samhällsutvecklingen. Det gäller också för näringslivets kompetensförsörjning och konkurrenskraft. Universitet och högskolor är viktiga aktörer och driver på den regionala utvecklingen genom utbildning, forskning och samverkan. Länsstyrelsen vill lyfta fram vikten av att det även finns tillgång till hantverksutbildningar. På Gotland verkar många formgivare som arbetar med lokala material i form av ull och kalksten. Inom detta område finns utvecklingspotential. Det finns också behov av att regionalt samla resurser och kompetens t.ex. i form av design- och arkitekturcenter eller öppna verkstäder med produktions- och prototypmaskiner. Som nämnts ovan har Länsstyrelsen en viktig roll i att samverka med och samordna olika aktörer i länet.

Lagstiftning och andra styrmedel

Länsstyrelsen har inget att erinra mot betänkandets förslag att det i dagläget inte finns behov av ändringar i lagstiftning. I plan- och bygglagen framgår att kommunen är ansvarig för att den byggda miljön har en god helhetsverkan och estetiskt tilltalande utformning. Dock har förändringar skett i plan- och bygglagen

under senare år bl.a. om effektivare planprocesser, vilka behöver analyseras utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.

För närvarande behandlas en lagändring i riksdagen om att avskaffa Länsstyrelsen som instans för överklagande av detaljplaner. Fördelen med nuvarande ordning är att Länsstyrelsen, till skillnad från domstolen, har möjlighet att motivera beslut inte bara utifrån lagstiftningen utan även baserat på viktiga regionala perspektiv. Den regionala kunskapen innebär bättre kvalitet i beslutsunderlagen. Det innebär också att vi, även i detaljplaneprocessen, kan tillämpa perspektivet gestaltad livsmiljö och på så sätt stärka genomförandet av perspektivet.

Länsstyrelsen ser positivt på att bredda möjligheten att främja innovativt byggande genom att utvidga befintligt stöd till att gälla alla kategorier av bostäder och inte endast bostäder för unga.

Redogörelse för hur perspektivet gestaltad livsmiljö ska genomföras är bristfällig. Det är oklart hur mål och insatser ska spridas, implementeras och följas upp. En fråga är hur uppföljning av gestaltad livsmiljö förhåller sig till befintliga uppföljningssystem för t.ex. för kulturmiljömålen och miljömålen. Det behövs kompetensutveckling av aktörer inom offentlig sektor för att perspektivet gestaltad livsmiljö ska få genomslag.

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Cecilia Schelin Seidegård efter föredragning av handläggare för regional tillväxt Johan Gråberg.

Cecilia Schelin Seidegård

Johan Gråberg